

Валентина ПОЦЕСКА
НУ Национален конзерваторски центар, Скопје

МУЗЕЈСКИ СТАНДАРДИ НА ДЕПОНИРАЊЕ

Апстракт. Соодветното депонирање на музејски предмети е основна компонента на превентивната конзервација. Идеалните услови на чување, вклучувајќи добар систем на депонирање во соодветни депоа, обезбедуваат основна заштита на музејските збирки. Во овој текст се дадени базичните правила и насоки за чување и депонирање на музејските колекции, со акцент на основните принципи на современата музејска пракса кои овозможуваат соодветен однос и зголемена безбедност на музејските колекции. Целта на текстот е да се промовираат највисоките стандарди на управување, грижа и чување на музејските колекции во Македонија.

Клучни зборови: музеј, депо, превентивна конзервација, техники на депонирање.

Заштитата на културното наследство во последните декади доживува значајна концептуална промена, која настанува како резултат на развојот на свеста за зависноста на материјалната природа на наследството од неговата интеракција со средината во која опстојува. Оттука, во современите конзерваторски политики како централен елемент на заштита се наметнува превентивната конзервација на културното наследство.

Превентивната конзервација, или индиректното конзервирање, означува збир на мерки за намалување на ризиците од оштетување¹ и дотраеност на добрата, преку контрола на околината на културното добро, а

---

¹Главните причинители на оштетувања се светло, УВ зрачење, температура, влага, атмосферски гасови, механички повреди предизвикани од несоодветно ракување и неадекватно изложување, биолошки оштетувања од микроорганизми, растенија и животни, како и хемиски оштетувања предизвикани од контакт со реактивни материи. На оваа група вообичаено се додава и негрижа.

со цел да се избегнат големите реставраторски интервенции. Општата методологија на превентивната конзервација опфаќа ракување, чување и управување со колекциите, како и планови за итни ситуации. Тука спаѓаат сите мерки за контрола на микроклиматските услови, осветлувањето, заштитата од пожар, кражби и вандализам, мерки против загадување, вибрации и т.н. Активностите на превентивната конзервација меѓу другото, налага обезбедување на соодветни просторно-технички услови за чување и изложување на музејските предмети. Така, оштетувањата и/или загубата на предметите ќе се намали ако се спроведуваат:

- соодветни техники на депонирање;
- соодветни техники на ракување;
- соодветни микроклиматски услови;
- ефикасна безбедносна и противпожарна заштита;
- заштита од штетници
- соодветни техники на чување.

1. Кога станува збор за **техниките на депонирање**, постојат неколку основни правила:

- Депото треба да е лесно достапно. Сите предмети сместени во депото треба да се лесно достапни и лесно видливи, за да се обезбеди увид во нивната состојба, без тие да се поместуваат. Просторот треба да е максимално искористен, а приодите треба да се организирани на начин кој обезбедува лесен пристап и безбедно ракување.
- Предметите, амбалажата и музејските полици и шкафови треба да се одбележени со соодветен систем на идентификација. Распоредот на предметите треба да е јано означен на полиците со што ќе се избегне непотребно преместување и ракување.
- Амбалажата во која се пакуваат сензитивните предмети треба да обезбеди заштита од: влијание на микроклиматски услови; светло; загадување; инсекти; влага; удари. Амбалажата го олеснува ракувањето со предметите.
- Кога се работи за големи и тешки предмети треба да се избегнуваат простори со тесни скали и врати.
- Предметите не смеат да се депонираат директно на бетонски, камени или циглени подови. Тие секогаш треба да се поставуваат на полици, или, кај тешките и гломазни предмети

на соодветни постаменти. Кога предметите се поставуваат на полици, потешките предмети треба да се стават на подолните полици.

- Музејските предмети треба да бидат класифицирани во рамките на депото. Тие можат да се групираат според типот на предметот, материјалот на изработка, или етничката група на која и припаѓаат. Од конзерваторски аспект најсоодветна е класификацијата според материјалот на изработка.
- Полиците треба да се обложени со безкиселинска хартија
- Предметите не смеат меѓусебно да се допираат или пак да бидат сложени едни врз други. Полиците не смеат да бидат натрупани – тоа овозможува безбеден пристап до предметите и исовремено превенира ризик од нивно меѓусебно допирање или рушење на полиците;
- Малите предмети не треба да се поставуваат на најгорните полици бидејќи така ќе бидат надвор од видното поле. Тие треба да се депонираат на плитки подлошки или во кутии. Тешките предмети треба да се ставаат на средните полици, или оние на појасна висина, што ќе овозможи тие лесно да се подигаат;
- *Само фумигирани и чисти предмети смеат да се внесат во депото.*

2. При ракувањето со музејски предмети треба да се води сметка за следните општи правила:

- Ракувањето со музејските предмети треба да се сведе на неопходниот минимум, и треба да се спроведува само од соодветно обучен музејски кадар. Вработените треба да се научат како да ракуваат со различни предмети, во различни ситуации;
- Никогаш не смее да се брзакога се ракува со музејски предмети и кон секој предмет треба да се пристапува како да е непроценливо богатство кое лесно може да биде оштетено;
- Чистотата е основа на секое ракување со музејски предмети. Секое лице кое има допир со музејските предмети мора претходно добро да ги измие рацете, да го отстрани целиот

накит и шминка и по потреба да стави соодветен вид на ракавици;

- Во случај на оштетување на одреден предмет, тоа веднаш треба да се документаира и да се извести надлежниот конзерватор за настанатата штета. Скршените делови треба да се етикетаат и да се сочуваат во близина на предметот.
- За повеќето предмети треба однапред да се изработат кутии, подлошки и контејнери, особено за помалите објекти кои треба почесто да се третираат или да се изнесуваат од депото.
- Пред да се поместат предметите треба да се обезбеди чист простор каде што се планира да се пренесат. Рутата на движење треба да се испланира однапред, имајќи ги предвид сите врати, скали, нерамни подови, потенцијални препреки и т.н.

Во основата на секое безбедно ракување со музејски предмети се следните елементи:

- Пишани насоки – секој музеј треба да изготви пишани насоки за чување, ракување и транспорт на музејските предмети. Целиот музејски кадар треба да поседува примерок од овие насоки.
- Обука на кадарот – не смее да се ракува со музејските предмети без соодветна обука. Обуките треба да се редовна активност, особено кога се воведуваат нови видови на предмети, или пак кога се вработува нов кадар.
- Користење на соодветни материјали и опрема – треба да се користи само онаа опрема која е со добар квалитет и во добра состојба, како и материјали кои се безбедни за музејска употреба.

3. Соодветните **микроклиматски услови** подразбираат контрола на температура, влага, УВ зрачење и квалитет на воздухот.

Температура

Големите и нагли промени на температурата го забрзуваат оштетувањето на колекциите. За мешовитите збирки препорачлива температура е **20°C**, односно **15-22°C**.

Релативна влажност

Високата влажност иницира штетни хемиски реакции. Ниската влажност води кон пресушување на објектите. Бидејќи повеќето

музеи поседуваат мешовити колекции, треба да се одржува средна температура и влага-**45-65% RH**.

УВ зрачење

Светлоста може да предизвика оштетување на материјалите. Препорака - употреба на УВ филтри, чување на осетливите материјали во затворени контејнери и употреба само на меко осветлување. За осетливите предмети (текстил, акварели, манускрипти, тапети, ботанички и зоолошки примероци, графики, фотографии и хартија) се препорачува максимално **50 lux**, за маслени и темперни слики, дрво, коска, рог, слонова коска и кожа - **150 lux**, а за метал, керамика, камен, накит, емајл и стакло - **300 lux**. Предметите треба да се изложуваат на светло само кога тоа е неопходно.

Квалитет на воздухот

Основни извори на загадување се разновидните гасови и честички од прашина кои можат да предизвикаат оштетување на објектите. Загадувачите можат да се контролираат со помош на HVAC систем и соодветни филтри за сите вентилатори, греачи и клима уреди. Сите системи треба редовно да се чистат и одржуваат. Загадувањето се намалува и со редовно чистење на депото, употреба на благи средства и усисивачи со **HEPA** филтри.

4. Ефикасна безбедносна и противпожарна заштита

Безбедност

Музејското депо треба да е физички безбедно, особено од: кражба, пожар, поплава, вандализам и непрописно ракување со предметите. Пристапот во депото треба да биде ограничен и контролиран и треба да се внимава кој сè ќе има пристап до клучевите. Барем една копија од клучот треба да се чува на безбедна локација. Депото не треба да има прозорци. Клучевите треба да ги држат само мал број на луѓе, а бравите треба

повремено да се менуваат. Додатни безбедносни мерки: безбедносно осветлување по работното време; чуварска служба; автоматски алармни системи; инфрацрвени сензори. Чуварската служба треба да е обучена за работа во музеј. Секој музеј треба да поседува пишан план за справување со ризици.

Заштита од пожар

Депото треба да располага со системи за детекција и гасење на пожар: системи за детекција на чад, пожар и вода; противпожарни апарати; систем за распрскување на вода и/или CO². Апаратите за гасење на пожар на база на вода и пена можат да предизвикаат оштетувања на колекциите, такашто посоодветен избор се апарати кои не оставаат траги.

5. Контрола на штетници

Контролата на штетници претпоставува заштита од микроорганизми, инсекти и други штетници. Превенцијата од напад на штетници се обезбедува преку одржување на соодветна температура и влага, одржување на чистота, забрана за внес на храна пијалоци и растенија, отстранување на растенијата во околината на музејот кои привлекуваат инсекти. Потребни се и регуларни инспекции за присуство на штетници, поставување на лепливи траки, периодична проверка на артефактите во депото и во изложбените простори, ипо потреба, фумигација и запрашување со инсектициди. Секој музеј треба да поседува пишан Интегриран план за контрола на штетници.

6. Соодветни техники на чување

Со оглед на тоа дека поголемиот дел од сите музејски збирки се наоѓа складиран во музејските депоа, доброто планирање и организацијата на депонирањето претставуваат основен услов за нивна долготрајна заштита. Соодветните техники на чување подразбираат:

- Редовно следење на температурата и влагата
- Регулација на апаратите за микроклиматска контрола
- Повремена проверка на системите за противпожарна заштита
- Проверка на системите за заштита од кражба

- Усисување и бришење на подовите
- Бришење на прашина
- Исфрлање на ѓубре

Дополнителните мерки за намалување на ризици подразбираат:

- Ефикасен безбедносен систем и чуварска служба;
- Безбедно чување на сите запаливи материјали;
- Огноотпорни полица, кабинети и контејнери за чување на музејските предмети;
- Чување на предметите во безкиселински кутии и контејнери;
- Одржување на редот и чистотата;
- Редовно одржување на електричните и вентилационите системи;
- Почитување на правилата за ракување;
- Исклучување на електричната опрема од струја кога не е во употреба;
- Развој и примена на програми за обука и тренинг за вработените, волонтерите и локалната заедница;
- Детална проверка на новопристигнатите предмети и материјали за да се спречи внесување на мувла, микроорганизми, инсекти и сл.
- Одржување на регистри и документација, вклучувајќи и конзерваторска документација за состојбата и спроведените интервенции на предметите.

Литература

1. E. Verner Johnson and Joanne C. Horgan, *Museum collection storage, Protection of the cultural heritage*, Technical handbooks for museums and monuments 2, Unesco 1979
2. Heritage & Libraries Branch, Ontario Ministry of Culture, 2005 *Handling Museum Objects*,
http://www.gov.mb.ca/chc/hrb/pdf/handling_museum_objects.pdf
3. Heritage Collections Council, 1998, *Recollections - Caring for Collections Across Australia*, Caring for Cultural Material 2,
<http://amol.org.au>

4. Heritage Collections Council, 1998, Recollections – Caring for Collections Across Australia, Handling, Transportation, storage and Display, <http://amol.org.au>
5. Laszlo, Želimir, 2006, Priručnik - Preventivna zaštita slika, Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar
6. Smithsonian Museum Conservation Institute, HOUSING AND ENVIRONMENT OPTIONS FOR STORAGE OF DOCUMENTS, http://www.si.edu/mci/downloads/REACT/storage_documents.pdf
7. U.S. National Park Service. 1999. The Museum Handbook. Vol. 1, Ch. 6, Section 5. Washington; NPS.
8. Живковић, Весна, 2011, Стручна упутства за одлагање музејских предмета у депоу, Београд: Централни институт за конзервацију у Београду.